

prevladala volja onih koji su davno, i to krišom, odlučili odložiti povrat oduzete imovine kako bi se njezina vrijednost dodatno umanjila i obesmisnila. Druge bivše socijalističke zemlje odmah su, nakon pada Berlinskog zida, donosile nove vlasničke zakone, da bi učvrstili taj osnovni stup legaliteta. Kao da i na ovom primjeru opet pokazujemo povijesnu nedoraslost.

Priča o dvadeset pet primjera kako je vrijeme od nekoliko desetljeća uz sva teška društvena previranja, ukidanja građanskog društva i njegovih postulata, pa izgradnje socijalizma, pa opet vraćanja korijenima građanskog i demokratskog poretka, okrunilo, izbljednulo i umanjilo nekretnine i posjede, koji su im bili oduzeti, mora da teško pada svima koje to dotiče. No, samo njihovo sjećanje na pretke koji su to ostvarili pretočeno i u ovu knjigu, treba nositi zraku optimizma da pravednost nikada ne ustupa pred golom silom.

Stevan Mačković

Viktorija Aladžić, *Subotica koja nestaje*, NIU „Hrvatska riječ“, Subotica, 2012., 116 str.

U ediciji „Baština“, kao 14. knjigu, 2012. godine NIU „Hrvatska riječ“ objavila je vrlo zanimljivu publikaciju, čiji je naslov „pomalo zbunjujući i sumoran“, jer glasi: *Subotica koja nestaje*. Autorica knjige je dr. sc. Viktorija Aladžić, docentica Sveučilišta u Novom Sadu, na Građevinskom fakultetu u Subotici. Naslovnica knjige je isto rječita, jer prikazuje ruševine zgrade, iza koje se stidljivo pojavljuje vrh tornja Gradske kuće, simbola Subotice, što ukazuje na

to da je ta ruševina u središtu grada (nažalost nije navedeno tko je autor sjajne ilustracije). Čitajući uvodnu riječ autorice ipak nam osnovna tema knjige postaje jasnija, jer kako ona kaže: „Ova je knjiga posvećena povijesti i vrednotama pedesetak kuća koje su u tekućim regulacijskim planovima predviđene za rušenje.“

Na unutarnjoj stranici korica nalazi se karta dijela šireg središta, na kojoj je označeno 38 destinacija, zapravo kuća predviđenih za rušenje. Svaka se kuća identificira imenom vlasnika, što je bio i ostao način da se pojedine točke identificiraju kao orijentiri za ostale stanovnike. Karta je koncipirana tako da „poziva čitatelja na jednu zamišljenu šetnju“ kroz ulice grada. Šetnja počinje nedaleko od Gradske kuće, u Karadžićevoj ulici br. 6, kućom Györgya Vizingera. Onaj tko samo površno pogleda ovu knjigu, mislit će kako je ona prosta dokumentacija pojedinih zgrada, ali kada počnemo čitati popratne tekstove, vidimo kako autorica postupno iznosi svoje kritičko viđenje suvremene urbanističke prakse i kaže: „Stare prizemne kuće ne mogu se

dovijeka čuvati, pogotovu u gradskom središtu, no s druge strane, potpuno rušenje i brisanje povijesne građe osakatit će naše znanje i sposobnost razumijevanja prošlosti, do neslučenih razmjera.“

Ulica Vuka Karadžića (nekadašnji naziv je Ulica Zlatnog križa, *mađ.* Aranykereszt utca) je sigurno najstarija ulica grada, koja je postojala već u srednjem vijeku, ona je ucrtana i na prvoj tzv. Kajserovoj shematskoj osnovi grada iz 1747. godine. Ova se ulica briše bez traga s karte grada. Zašto?!!

Zamišljenu šetnju nastavljamo Ulicom Đure Đakovića, koja je nastala kao kontinuitet razvoja grada, nasipanjem i isušivanjem Rogine bare. „Kontinuiran razvoj značio je da se isti koncept razvoja grada provodi desetljećima, da mu se svi pokoravaju, bez iznimaka i da je zajednički cilj uređenja grada mnogo važniji od pojedinačnih interesa... U naše vrijeme takav kontinuirani razvoj je nezamisliv.“ S ovom konstatacijom autorice možemo se u potpunosti složiti, jer je planirana regulacija Rogine bare ucrtana na karti iz 1799. godine, a realizirana je tek potkraj XIX. stoljeća. Prizemna kuća o kojoj govori autorica je „izuzetno lijep primjer građanske kuće... u stilu neorenesanse, pritom i izuzetno lijepo očuvana – ova kuća će se ipak rušiti, ukoliko se pojavi investitor, a sadašnji vlasnik je proda“. Na njenom mjestu niknut će već ozloglašeni oblik „suvremene gradnje“ poznat kao prizemlje, četiri kata i potkrovlje, tip „isplativih stambenih zgrada“ koje su u novije vrijeme rasute po cijelom gradu mijenjajući njezinu ravničarsku panoramu. Sljedeća etapa je Trg Jakaba i Komora poznatiji kao „Mlječna tržnica“ i Ulica Žarka Zrenjanina koja se naslanja na ovaj trg. Planirani veliki

tržni centar, pokrivena tržnica isto će u potpunosti izbrisati ovaj za mene jako dragi dio grada. I ovaj dio Subotice doista nestaje (11 vrijednih kuća), ali još jedno vrijeme će živjeti u našim sjećanjima. Najbrojniju skupinu (15 kuća) čine zgrade koje obrubljuju Somborski put, među njima „na smrt je osuđena“ jednokatnica Tome Kujundžića Mošakova namijenjena za iznajmljivanje kako stanova, tako i lokala u prizemlju. Kao autorica, i sam ne znam kakvi su „zaštitarski principi“ rukovodili „stručnjake“ da ovu kuću osude na propast, da „možda slučajno“ planiraju autocestu sa šest traka na mjestu najstarijeg cestovnog pravca?! Šetnju, obilaskom još nekoliko kuća, završavamo ponovno „okotornja“, ali s druge strane u ruševinama Heizlerovog kupatila u Gomboškom sokaku (meni je ovaj naziv drag), koje je građeno nakon Prvog svjetskog rata. Tu je izgrađen sanatorij i kupatilo na jednom od najvećih placeva u središtu grada. Možda je ova činjenica zapečatila sudbinu ovog kompleksa, koji je srušen 2007. godine iz nečije pohlepe, da bi se na njegovom mjestu podigao bezlični stambeni objekt (idejni projekt sam vidio svojim očima).

„Heizlerov sanatorij i kupatilo su bili izvanredni sadržaj za grad kao što je Subotica, pogotovu kada u gradu nema ništa slično. Nikada neće biti jasno zašto vlastodršci u našem gradu objekte iznimnog sadržaja prepuštaju urušavanju“, konstatira na koncu knjige autorica. To je tema za jednu drugu knjigu, za jednu drugu analizu, jer tema – „rušenje grada“ još nije završena.

Knjiga je bogato ilustrirana fotografijama objekata u smeđim tonovima, koja sugerira izvjesnu patinu

(meni nedostaju imena autora fotografija, što je uobičajeno navesti). Vrlo su interesantni detalji s pojedinih pročelja, a nama koji se „malo više razumijemo u čitanje osnova i presjeka“ vrijedni su preslici originalnih projekata koji se nalaze u Povijesnom arhivu Subotice. Sve u svemu, toplo preporučujem da svatko kome je stalo do „stare Subotice“ pribavi ovu knjigu za svoju knjižnicu, jer nažalost uskoro će imati izvanredni povijesni značaj, ukoliko ne učinimo nešto suprotno sada važećim tendencijama.

Zsombor Szabó

Hrvati u Vojvodini: Identitet(i), procesi i društvene aktivnosti, ur. Aleksandar Vukić i Mario Bara, Institut za migracije i narodnosti i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Zagreb – Subotica, 2012., 261 str.

Prikaz znanstvenog i stručnog tematiziranja identitetskih sastavnica hrvatske manjine u Srbiji nužno je započeti pričom o Zavodu za kulturu vojvođanskih Hrvata (ZKVH / Zavod), najmlađoj ustanovi na istoku hrvatskoga kulturnog prostora, kao institucionalnom nositelju ukupnih (auto)receptivnih i (auto)reprezentativnih znanstvenih postignuća Hrvata u Vojvodini. Promišljenost u radu te ustanove na vrlo slikovit način ilustrira popis prioriteta i vremenski slijed njenih aktivnosti. Naime, iz te dijakronijske perspektive slika poprima impozantne i jasne dimenzije:

- Odmah po osnivanju od strane Izvršnog vijeća AP Vojvodine i Hrvatskog nacionalnog vijeća (HNV) (2008.) ZKVH u svoj statut unosi

ključnu odrednicu „Prioritetna djelatnost Zavoda jest izrada razvojnih projekata u području znanosti (podcrtala S. I.), kulture i umjetnosti vojvođanskih Hrvata“;¹

- Svoj rad ZKVH organizira u okviru tri radne jedinice, od kojih je na prvom mjestu znanstveno-istraživačka jedinica;²
- Svoju misiju ZKVH provodi kroz osmišljavanje i realiziranje znanstvenih istraživanja (povijest, kultura, etnologija, sociologija, psihologija, politologija, demografija, filologija i sl.); organiziranje znanstvenih skupova i stručnih rasprava; programsko okupljanje znanstvene i kulturne elite;³

¹ <http://www.zkvh.org.rs/index.php/misija> (pristupano 24. ožujka 2014.).

² <http://www.zkvh.org.rs/download/Predstavljanje%20ZKVH.pdf> (pristupano 24. ožujka 2014.).

³ <http://www.zkvh.org.rs/download/Predstavljanje%20ZKVH.pdf> (pristupano 24. ožujka 2014.).